

ПРЕПОДАВАНЕТО В УСЛОВИЯТА НА СМЕСЕН КЛАС ПРИ ДЕЦА БИЛИНГВИ (РОМИ) – ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ЗА УЧИТЕЛЯ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Даниела Петрова

ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ – с. Дъбово, общ. Мъглиж

Откритият урок по литература на тема *Човекът и литературата* е проведен с ученици билингви от VII и VIII клас (слята паралелка). Урокът е общителен и е осъществен под формата на състезание, а информационно-комуникационните средства са в неговата основа. Целта на този урок е да открие положителна страна на работата в условията на слят клас и ползата за учениците по отношение на натрупаните знания. Използването на ИКТ спомага за засилване на познавателната активност на учениците, а формата на състезание – да ги подтикне към личностна изява и удовлетворение от екипната работа.

Изводите, които се правят, са свързани с мотивацията на учениците, подсилена от използването на ИКТ и състезателния дух, който играе ключова роля в нетипичната ситуация на смесен клас. В тези трудни условия за работа учителят е принуден да търси нови начини, за да привлече вниманието и интереса на младите хора към учебния материал, за да увеличи обема и трайността на знанията, а паралелно с това да покрие и ДОО.

В текста са използвани следните съкращения:

МОН – Министерство на образованието и науката

БЕЛ – български език и литература

ДОО – Държавни образователни изисквания за учебно съдържание

ИКТ – информационни и комуникационни технологии

БКЕ – български книжовен език

В условията на демографски срив и на все по-ясно очертаващия се отрицателен прираст на населението в България съвсем логично се стига до затруднение при реализиране на план-приема и пълнежността на паралелките в значителна част от училищата. Този проблем е ясно изразен в по-малките

населени места, където ситуацията често довежда до появата на маломерни паралелки. Малките бюджети на учебните заведения и икономите, които са принудени да правят, за да съществуват на ръба на оцеляването, от своя страна, поражда т.нар. „слети паралелки“. Често учениците в тези училища са предимно билингви (роми, турци и др.) и представляват съществена част от езиковата ситуация в България, а именно, че значителен брой от учениците днес имат за майчин език, различен от българския. Те имат различен етнически произход, а често дори и различно вероизповедание. Поради факта, че българският език е официален за страната, българската образователна система налага интегрирането им чрез усвояване на нормите на БКЕ, а и усвояване на ДОО, за да бъдат пълноценни граждани в нашата държава. Често обаче това е една наистина трудна задача за учителя, и най-вече по български език и литература, тъй като една част от децата не владеят дори говоримо български език, други пък го говорят на сравнително добро ниво, но срещат затруднение с писмената му форма. При тези условия в паралелка с нормална пълняемост се работи трудно, а ако говорим за слят клас, изглежда като мисията невъзможна.

За преподавателите от училищата в градовете звучи странно, неразбираемо и дори екзотично, когато техен колега спомене, че в училището, в което работи, има часове в слята паралелка. За тях тези условия на работа са непознати и често се налага дълго и подробно обяснение за одисеята на преподаване в такава атмосфера. Като преподавател в училище със слят клас съм изпадала неколkokратно в ролята на разясняваща. Тъй като част от трудовия ми стаж е в т.нар. „градски“ училища, смело мога да твърдя, че учител, който е свикнал да работи в разделени класове, попадайки в нетипичната ситуация, налагаща преподаване на различен учебен материал за два класа в рамките на един учебен час, се изправя пред голямо предизвикателство и доста екстремно изживяване, често съпроводено и с доза шок. А когато децата са и билингви, чувството е неопишуемо...

Все по-често след провеждането на Национално външно оценяване (НВО) и Държавни зрелостни изпити (ДЗИ) от МОН констатира наличието на големи пропуски по отношение на показаните знания и умения в училищата, в които голямата част от учениците са билингви (роми), и че е необходима позадълбочена и много по-усилена работа, за да се усвои поне минимумът учебно съдържание в съответствие с ДОО. Наред с трудностите, които ние, учителите, срещаме поради бедния речников запас на обучаваните, често явление е и липсата на интерес към учебния процес, честото отсъствие и липсата на каквото и да било контрол от страна на родителите. За всеки един преподавател, работещ при такива условия и с такива ученици, е предизвикателство да успее да привлече вниманието им и да предизвика тяхното желание да научат нещо ново и полезно за тях. В часовете по български език – учебни часове с безспорно

важно значение за изграждане на комуникативни компетентности, учениците получават базисни знания, които надграждат с всяка следваща учебна година поради спираловидната структура на учебното съдържание. От своя страна, часовете по литература спомагат за разбирането на света, взаимоотношенията между хората в различните епохи, осмислят се общочовешките ценности и т.н. Владееенето на български език е важно условие, за да може да се разбере, осмисли и усвои материалът по литература, а и по останалите учебни предмети.

Слятата паралелка, с която работя, се състои от ученици в VII и VIII клас. Сливането на точно тези два класа е породено от факта, че те имат сходен учебен план. Учениците в тези два класа почти на 100% са билингви (роми) – от 23 ученици само двама са от българската етническа общност. Болшинството от тях се справят добре с устната форма на българския език за сметка на писмената. Възрастта, в която се намират, допълнително усложнява работата при тях.

В VII клас учениците преминават през изпитанието на НВО, докато тези от осми клас завършват етап от образованието си. Иначе казано, работата в тези два класа е много важна и отговорна в основното училище (без да се омаловажават останалите класове). След няколко години работа в слята паралелка реших, че наред с отрицателните страни на подобни условия за преподаване съществуват и положителни. Това стана и причина да проведя един своеобразен „експеримент“ и така да докажа на себе си, а и на учениците, че все пак има полза от обучението в смесен клас. Така в началото на учебната 2013/2014 г. у мен се зароди идеята да направя открит урок по литература под формата на състезание, в който да участват ученици от двата класа, включени в отбори. Целта бе да се преговори учебният материал по литература за VII клас и така да се направи подготовка за класна работа и предстоящото НВО по български език и литература. По този начин и учениците от VIII клас ще припомнят наученото от предходната година, усвоявайки и новия учебен материал. Спрях се на варианта състезание само върху учебното съдържание за VII клас най-вече заради предстоящото НВО, а включването на учебния материал и за VIII клас само щеше да разводни вече наученото и вероятността за лошо представяне на седмокласниците става по-голяма.

В началото на учебната година споделих с класа (VII, VIII клас) идеята си и тя беше приета с радост и ентузиазъм. В практиката си като учител съм забелязала, че децата от малцинствените групи имат нужда от изяви, от това, да бъдат включвани в различни мероприятия, за да се чувстват пълноценни. За съжаление, при немалка част от тях често се наблюдава и обратното – пълна незаинтересованост, апатия и несериозно отношение. За моя радост ентузиазмът не остана само за момента на съобщаването на идеята за състезанието, в което те щяха да покажат и докажат кой е по-добрият в знанията си по литература клас. Внимателно наблюдавах всеки учебен час класовете и зародилият се състезателен дух се усещаше осезаемо. Учениците от VIII клас, след като чуеха урока си, искаха да си припомнят и ученото

през предходната учебна година, така че се вслушвах внимателно в обясненията, които давах на VII клас по отношение на новите за тях знания. Мнозинството от седмокласниците се стремяха да вникнат в същността на новия учебен материал. В резултат на това значително се подобри дисциплината в часовете, а моментите, в които ставаше малко по-шумно, бяха свързани с изпитването на някого. В стремежа си да демонстрират знанията си останалите от двата класа често даваха отговора, преди изпитваният ученик да има възможност да каже каквото и да било. След като учениците от VII клас се запознаха и с последното литературно произведение, предвидено за изучаване в учебната програма, утвърдена от МОН, наближи и откритият урок-състезание. Отборите бяха уточнени като брой, тъй като учениците от VII клас са 15, а тези от VIII клас – 8. По тази причина бе взето решение всеки отбор да има 8 състезатели, а останалите седем ученици от седми клас да бъдат в ролята на своеобразен жокер за двата отбора и паралелно с това да бъдат безпристрастен арбитър при спор в полза на кого да бъде отсъдена точка. За да няма „сърдити“ седмокласници, решихме един представител от класа да изтегли имената на тези, които ще представят класа. Избрани бяха и капитани. Съобщих датата на състезанието и разясних как ще протече – колко кръга ще има и какво ще представлява всеки един от тях.

Настъпи и дългоочакваният ден на състезанието – 15.05.2014 г. Класната стая бе „преобразена“ за целта: чиновете – разделени и групирани; бяха поставени табелки с номера на съответния отбор; капитаните получиха своите ленти; на дъската бе написан планът на урока и разчертана таблица за резултатите; беше подготвена мултимедията и т.н. Ентусиазмът и желанието за победа у всеки един от учениците бяха невероятно големи поради факта, че часове с такъв характер рядко се случват при тях и това си бе цяло събитие (особено за осми клас). В часовете като гости присъстваха директорката на училището и колеги, поканени от самите ученици и от мен.

Обобщителният урок бе организиран в един учебен час от 45 минути. Поради естеството на учебния час не бе дадена предварително домашна работа. В началото на часа, след като съобщих темата на урока, раздадох на всеки ученик, за да не се губи допълнително време, предварително подготвен и разпечатан план на урока, който бе изписан и на дъската. За домашна работа класът трябва да го запише в тетрадките си по литература. Часът продължи с обяснението, че настоящият учебен час ще протече по малко по-нетрадиционен начин. Разясних същността на самото състезание и начина му на провеждане. Самото състезание включваше четири кръга:

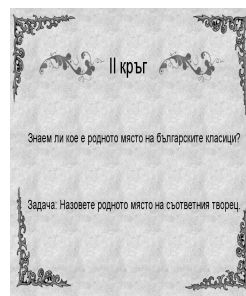
I кръг – Познаваме ли българските класици?

II кръг – Знаем ли кое е родното място на българските класици?

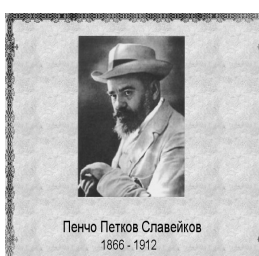
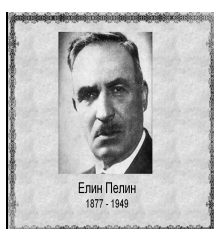
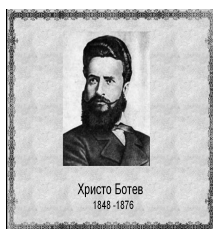
III кръг – Познаваме ли живота на българските класици?

IV кръг – Автор – творба – жанр – герои.

Поради факта, че състезанието е основано върху материала от седми клас, бе взето решение първи да отговарят седмокласниците.

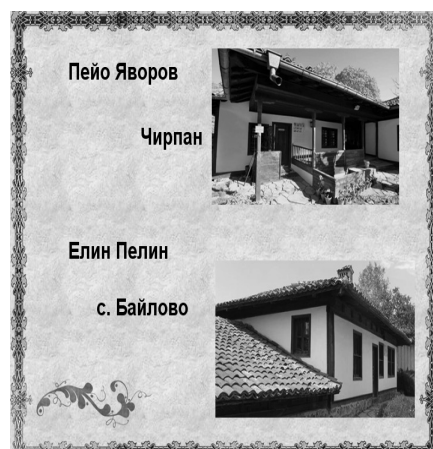

В първи кръг двата отбора имаха за задача да разпознаят по снимка кой е авторът и да посочат неговото име. Общият брой на задачите в този кръг бе 7. Учениците трябваше да разпознаят авторите, чиито творби са включени в учебната програма по литература в седми клас: Христо Ботев, Иван Вазов, Алеко Константинов, Пенчо Славейков, П. К. Яворов, Елин Пелин и Йордан Йовков. Ентузиазмът и желанието да отговорят бързо и вярно бяха налице. Отборите отговориха вярно и разпознаха повечето автори с лекота. Единствено затруднение срещнаха при разпознаването на Елин Пелин и Йордан Йовков. Редът, в който трябваше да посочват имената на авторите, беше следният:

Победител в този кръг стана седми клас.

Вторият кръг имаше за цел да провери знанията на учениците по отношение на родните места на българските класици. Задачите логично и тук бяха седем на брой. Този път първи отговаря отборът на осми клас. Верните отговори бяха преобладаващи. Наблюдаваше се ентузиазъм и желание да бъде показан максимумът от натрупани през годината знания. Затруднение или по-скоро двоумение при отговорите на отборите имаше по отношение на родното място на Пейо Яворов и на Алеко Константинов, но тук желанието за победа надделя и седми клас отговориха правилно, което им донесе победа и в този кръг. Поредността на задачите в този кръг беше следната:

В основата на трети кръг беше проверка на знанията за биографични факти от живота на българските писатели. Отборите трябваше да отговорят на 13 въпроса. Този път първи започнаха да отговарят учениците от седми клас. Включени бяха следните въпроси:

1. *Кои от творците са били номинирани за Нобелова награда?*

Иван Вазов и Пенчо Славейков

2. *Кой от писателите е известен като „пеец на българското село“ и като „майстор на късия разказ“?*

Елин Пелин

3. *Кой от творците се придвижва с бастун до края на живота си и каква е причината за това?*

Пенчо Славейков

– *Заспива на ледената пързалка на замръзналата река Марица*

4. *Откъде тръгва Ботевата чета и с какво преминава река Дунав?*

От румънския град Гюргево.

Преминават река Дунав с кораба „Радецки“.

5. *Кой от авторите определя себе си като „Щастливеца“ и защо?*

Алеко Константинов

Запазва съвестта си чиста, той е честен и неподкупен във време на корупция. Това е и причината да бъде уволняван неколкократно като юрист.

6. *Кои са двете жени в живота на Яворов? Назовете имената им. Коя от тях е негова съпруга?*

Мина Тодорова и Лора Каравелова

Негова съпруга е Лора Каравелова.

7. *Кое е рожденото име на Елин Пелин?*

Димитър Иванов Стоянов

8. *Кой дава литературния псевдоним „Яворов“ и какви са истинските имена на твореца?*

Пенчо Славейков през 1900 г., когато поетът влиза в литературния кръг „Мисъл“.

Пейо Тотев Крачолов

9. *Кой от авторите участва в три войни?*

Йордан Йовков

10. *Кой от класиците твори в две епохи и е обявен за „патриарх на българската литература“?*

Иван Вазов

11. *Кой от авторите е убит на път от Пещера за Пазарджик?*

Алеко Константинов

12. *Къде заживя Христо Ботев?*

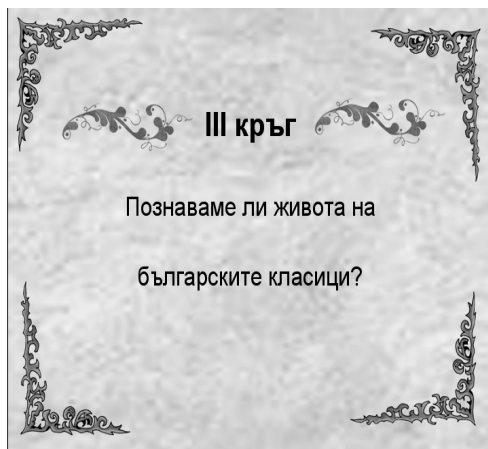
На връх Околчица

13. Как се казват родителите на: Христо Ботев, Иван Вазов, Алеко Константинов, Пенчо Славейков?

- **Иванка и даскал Ботю Петкови**
- **Минчо и Съба Вазови**
- **Тинка и Иваница Хаджиконстантинови**
- **Ирина и Петко Славейкови**

При отговорите си отборите се стремяха да се справят бързо и правилно. Наблюдаваше се и моментно объркване, отговорите сякаш „избягваха“ и тогава другият отбор отговаряше или допълваше. Така например на въпроса „Откъде тръгва Ботевата чета и с какво преминава река Дунав?“ осми клас не можаха да се сетят за името на румънския град и вместо *Гюргево* го прекръстиха на *Георгиево*. Седми клас ги поправиха и получиха точка за верен отговор. От своя страна, седмокласниците се затрудниха при отговора си на въпроса „Кое е рожденото име на Елин Пелин?“, но екипната работа им помогна да дадат все пак правилен отговор и да добавят поредната точка в актива си. Не така се получи при осми клас с въпроса „Кой дава литературния псевдоним „Яворов“ и какви са истинските имена на твореца?“. Те успяха да посочат рожденото име на твореца, но не и кой дава литературния му псевдоним. Отборът на седми клас допълни информацията и така точката за верен отговор бе разделена между двата отбора. Въпросът „Къде загива Христо Ботев?“ незнайно защо затрудни осмокласниците и те „отстъпиха“ още една точка на противниковия отбор. Така победител в трети пореден кръг стана отборът на седми клас.

Неусетно стигнахме и до последния, четвърти кръг. Сред бурни страсти и емоции двата отбора бяха изправени пред предизвикателството да покажат знанията си относно авторите, творбите и жанровете им характеристики,

както и доколко познават литературните герои в произведенията от VII клас. Предстоеше им да отговорят на 17 въпроса. Първи започнаха да отговарят осми клас. Включени бяха следните въпроси:

1. Кой е авторът на разказа „По жътва“?

Елин Пелин

2. Назовете жанра на творбата „Заточеници“ и името на нейния автор.

Елегия

Пейо Яворов

3. Какво е подзаглавието на „На прощаване“? Какъв е жанрът на творбата и кой е нейният автор?

В 1868 г.

Стихотворение – кратка поема; биографична изповед.

Христо Ботев

4. Какво е характерно за баладата? Посочете заглавие на изучавана в VII клас творба от този жанр и назовете автора ѝ.

За баладата е характерен фантастичният елемент.

„Неразделни“ от Пенчо Славейков

5. Кой е авторът на „Бай Ганьо“? Назовете жанра на творбата.

Алеко Константинов

Книга с разкази – подзаглавие: „Невероятни разкази за един съвременен българин“

6. Избройте имена на герои от „Немили-недраги“. Кой е авторът на творбата и какъв е нейният жанр?

Странджата, Бръчков, Македонски, Попчето и др.

Иван Вазов, повест

7. Къде се развива действието в творбата „Немили-недраги“?

В Браила (Румъния). В кръчмата на Странджата

8. Избройте героите от „По жицата“.

Петър Моканина, Гунчо, Нонка, майка ѝ

9. Кой е авторът на „По жицата“ и какъв е жанрът на произведението?

Йордан Йовков

Разказ

10. С кое историческо събитие е свързан сюжетът на разказа „Една българка“?

Разбиване на четата на Ботев и смъртта на войводата (20 април 1876 г.)

11. Назовете името на главната героиня в разказа „Една българка“.

Баба Илийца

12. Кой е авторът на творбата „Една българка“?

Иван Вазов

13. Кое е общото между творбите „Опълченците на Шипка“ и „Българският език“?

Двете творби са оди и имат един и същ автор – Иван Вазов

14. Какъв е жанрът на творбата „По жътва“? Избройте имената на героите в това произведение.

Разказ

Пенка и Никола

15. Кой са героите в баладата „Неразделни“?

Иво и Калина

16. Кой е авторът на „До Чикаго и назад“? Какъв е жанрът на творбата?

Алеко Константинов

Пътепис

17. От коя творба е „бялата лястовица“? Какво символизира тя?

От разказа „По жицата“.

Символ е на надеждата.

Справянето с въпросите не беше лека задача, но все пак отборите се пребориха и с това препятствие. Представителите на седми клас се затрудниха малко с въпроса: „*Какво е характерно за баладата? Посочете заглавие на изучавана в VII клас творба от този жанр и назовете автора ѝ*“. Затруднение срещнаха при посочването на характеристиките на баладата, но отборът се справи успешно и допълни бързо отговора си. Осми клас пък, от своя страна, се затрудниха при два от въпросите: „*Къде се развива действието в творбата „Немили-недраги“?*“ и „*Кое е общото между творбите „Опълченците на Шипка“ и „Българският език“?*“. При първия не се досетиха за името на румънския град Браила, а при втория – за общата жанрова разновидност на творбите. Така отборът на осми клас си подели точките с отбора на седми клас.

Въпреки големия брой задачи, с които трябваше да се справят учениците, при това бързо и вярно, за да получат точка за отбора си, те не показаха признаци на умора до края часа. Това беше показателно, че не съм сгрешила при направения избор този обобщителен урок да премине по нетрадиционен и по-разчупен начин. И двата отбора отговаряха всеотдайно и с желание, както и с изявен стремеж за победа. Но като при всяко състезание победителят е само един. След направената равностметка се оказа, че безспорен победител е първи отбор (отборът на VII клас), както се вижда ясно от таблицата с резултатите. Бяха поставени оценки на онези ученици, които най-активно взеха участие при изпълнението на задачите.

Предварително бях подготвила грамоти за всеки отбор, които връчих след края на състезанието. Учениците решиха да си направят снимки за спомен, а и да се похвалят с постигнатите резултати на своите родители. Разбира се, имаше и някои сърдити от отбора на второ място, които не пожелаха да се включат в снимката.

Ето и грамотите, които с гордост приеха отборите:

От описания по-горе урок ясно се вижда, че с достатъчно усилия, мотивация и труд учителят може да извлече много плюсове от подобен учебен час. Усилията си струват, тъй като след такова преживяване учениците определено са въодушевени и мотивирани. Посредствените ученици добиват увереност и запълват пропуските си. От класната стая не излиза ученик, който да не е научил или затвърдил нещо. Вменяването на лидерска роля (капитани) на отделни ученици успешно поддържа самочувствието им. Работата в екипи (отбори) развива чувството за отговорност и взаимопомощ на по-различно ниво. Съчетан със средствата на ИКТ, един такъв урок неминуемо се превръща в интересен и увлекателен дори за ученици, които проявяват пълно безразличие към учебния процес.

Изводът, който може да се направи в крайна сметка, е, че информационно-комуникационните средства са ценен помощник в работата на съвременния учител, а съчетани с амбицията и ентузиазма, резултатите са големи. Използвайки ги в своята работа, преподавателят по български език и литература разнообразява урока и го превръща в интересен и привлекателен за учениците, а усвояването на учебния материал става много по-лесно. По-важният извод, който правя за себе си, е, че така се стимулира стремежът за изява на ученици от малцинствените групи и те научават много от нещата, предвидени в учебната програма. Трайността на знанията се увеличава значително във времето. А за успешността на проведения от мен „експеримент“ говорят и последвалите резултати от НВО. Те са много по-високи от предходната учебна година, а броят на слабите оценки е сведен до минимум.

РЕЗУЛТАТИ			
КРЪГ	ЗАД. №	Точки	
		I ОТБОР VII КЛАС	II ОТБОР VIII КЛАС
I КРЪГ Познаваме ли българските класици?	1	1	-
	2	1	0
	3	1	-
	4	-	1
	5	1	-
	6	-	1
	7	1	-
II КРЪГ Знаем ли кое е родното място на българските класици?	1	-	1
	2	1	-
	3	-	1
	4	1	-
	5	1	0
	6	1	-
	7	-	1
III КРЪГ Познаваме ли живота на българските класици?	1	1	-
	2	-	1
	3	1	-
	4	1	0
	5	1	-
	6	-	1
	7	1	-
	8	0,5	0,5
	9	1	-
	10	-	1
	11	1	-
	12	1	0
	13	1	-
IV КРЪГ Автор – творба – жанр – герои	1	-	1
	2	1	-
	3	-	1
	4	1	-
	5	-	1
	6	1	-
	7	0,5	0,5
	8	1	-
	9	-	1
	10	1	-
	11	-	1
	12	1	-
	13	0,5	0,5
	14	1	-
15	-	1	
16	1	-	
17	-	1	
ОБЩО:		27,5	

ЛИТЕРАТУРА

- Пелева, И., А. Хранова (2008). *Учебник по литература за 7. клас*. София: Просвета.
- Инев, И. (2007). *Термините в обучението по литература*. София: Буквите.
- Кръстев, Ем. (2010). *Методика на обучението по литература*. Пловдив: Контекст.
- Перянова, Н. (2008). *Книга за учителя по литература за 7. клас*. София: Просвета.

REFERENCES

- Peleva, I., A. Hranova (2008). *Uchebnik po literatura za 7. klas*. Sofiya: Prosveta.
- Inev, I. (2007). *Terminite v obuchenieto po literatura*. Sofiya: Bukvite.
- Krastev, Em. (2010). *Metodika na obuchenieto po literatura*. Plovdiv: Kontekst.
- Peryanova, N. (2008). *Kniga za uchitelya po literatura za 7. klas*. Sofiya: Prosveta.

TEACHING IN A MIXED CLASS WITH BILINGUAL CHILDREN (ROMA) – A CHALLENGE FOR THE TEACHER OF BULGARIAN LANGUAGE AND LITERATURE

✉ **Mrs. Daniela Petrova**
„St. St. Cyril and Methodius“ Primary School
6178 Dabovo, Maglzh Municipality, Bulgaria
E-mail: kozirog_@abv.bg